

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертацію Руднянин Оксани Ігорівни

«Творчість Олекси Ізарського: стратегії жанру та стилю»,

подану до захисту на здобуття наукового ступеня

кандидата філологічних наук

за спеціальністю 10.01.01 – українська література

Збереження, відновлення і плекання національної пам'яті, акумульованої в мультиверсумі художнього слова, – одне з незмінно важливих завдань сучасного літературознавства. Важливою його складовою є всебічне вивчення естетичного доробку маловідомих постатей вітчизняного письменства, зокрема літературної спадщини митців української діаспори. Останні десятиліття ХХ й початок ХХІ ст. стали відкриттям творів українських еміграційних письменників, які помітно входили у літературну та національну свідомість. Одним із непересічних їхніх представників був Олекса Ізарський (Олексій Григорович Мальченко) – письменник, літературознавець, перекладач. Його творча спадщина досі не була об'єктом системного літературознавчого аналізу, а тому вимагає комплексного наукового дослідження та осмислення.

Донедавна художня й документальна проза Олекси Ізарського обмежувалася спогадами, критичними відгуками й нечисленними літературознавчими студіями представників української діаспори (Анни Горбач, Ігора Качуровського, Григорія Костюка, Івана Кошелівця, Марти Тарнавської, Юрія Шереха, Дмитра Нитченка, Юрія Стефаніка та ін.). Однак сьогодні творчість Олекси Ізарського стає об'єктом наукових зацікавлень літературознавців. За останні десятиріччя «ізарськознавство» посутньо збагатилося вартісними й змістовними дослідженнями окремих аспектів доробку письменника (Алли Аненнкової, Євгена Барана, Ростислава Доценка, Світлани Луцій, Петра Ротаца та ін.). Утім, і нині в цій науковій царині ще залишилися певні «лакуни», які вимагають глибокого осмислення та аналізу. До прикладу, жанрово-стильова палітра романістики Олекси Ізарського ще й

досі не стала об'єктом ґрунтового дослідження. Власне тому **актуальність** теми дисертації О. І. Руднянин, що зумовлена необхідністю комплексного аналізу, типологічного зіставлення творів письменника в контексті материкової, діаспорної й світової літератур, та **наукова новизна** роботи не викликають сумнівів – і з погляду залучення методологічної бази, і щодо вибору об'єкта дослідження, адже, як зауважує дисертантка, «вивчення жанрово-стильових стратегій творчості прозаїка, а саме його романів та повістей «сімейної хроніки», щоденника та епістолярію, дасть змогу по-новому осмислити, розширити й поглибити знання про письменника-емігранта Олексу Ізарського, про значення його творчості для розвитку української літератури загалом» (18 с).

Теоретико-методологічну основу дослідження О. І. Руднянин формують праці авторитетних українських і зарубіжних літературознавців, присвячені проблемам генерики роману і романного мислення, еволюції прозових жанрів в історії української літератури, біографістики, психоаналітичної теорії та архетипної критики, дослідження документальних жанрів щоденника та епістолярію, так і літературознавчі й критичні дослідження романної творчості Олекси Ізарського. Для вирішення конкретних наукових завдань дисертантка послуговується комплексним використанням формального, типологічного, описового, порівняльно-історичного, культурно-історичного, біографічного, структуралістського, текстологічного методів у поєднанні з основними засадами рецептивної естетики.

Досягненню поставленої мети сприяє чітка структура роботи (вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки). Обсяг роботи – 222 сторінки друкованого тексту, з яких 180 – основного, що відповідає вимогам до кваліфікаційних досліджень із гуманітарних дисциплін.

Вступ до роботи цілком відповідає своєму призначенню. У ньому обґрунтовано актуальність та новизну, з'ясовано предмет та об'єкт дослідження, сформульовано його мету та сконкретизовано завдання, описано теоретико-методологічне підґрунтя роботи, вказано на практичну значущість, подано відомості про апробацію результатів та структуру роботи.

Перший розділ дисертації «Теоретико-методологічні засади дослідження еміграційної прози» традиційно передбачає висвітлення теоретичних проблем. У перших двох підрозділах роботи дослідниця зосереджує увагу на постаті Олекси Ізарського в контексті доби, аналізує віхи літературно-критичної рецепції творчого доробку письменника в контексті МУРу, активним учасником якого він був (с. 32). На наш погляд, варто було б поглибити питання про стильові концепції «великої літератури», «національно-органічного стилю» тощо. Адже однією з концептуальних ознак «великої літератури» Улас Самчук уважав репрезентативність – вираження національних історії, культури, ідентичності. І в цьому аспекті для «великої літератури» була важлива (ре)актуалізація, зумовлена посиленням зацікавленням письменників і дослідників питанням пам'яті (родової, національної, культурної тощо), що у другій половині ХХ ст. оновила зміст і значення «родинної хроніки» – як «артефакту», «документа пам'яті», який, зберігаючи свої основні структурні принципи, зазнав внутрішніх змін (зокрема, оновлення поетики, зміни стилів тощо), що ми маємо яскраво виражено в прозі Олекси Ізарського. Хоча в цілому матеріали першого розділу дозволяють створити належне підґрунтя для подальшого системного аналізу художньої прози письменника-емігранта.

О. І. Руднянин оперує у дисертаційній роботі ключовими термінами: «сімейний роман», «родинний роман», «родинна хроніка», «епопея», «сімейна епопея», «роман поколінь». Термін «сімейний роман-хроніка» дисертантка визначає як «особливий різновид романної форми із такими специфічними ознаками: проблематикою, яку можна описати тріадою «сім'я – головний герой – суспільство», хронікальним (лінійним) принципом побудови хронотопу та специфічною реалізацією принципу історизму (оцінка історичних подій крізь призму свідомості головного героя)» (с. 58).

Імпонує те, що у третьому підрозділі першого розділу дисертантка звертається до типологічних зіставлень сімейного роману-хроніки Олекси Ізарського з творами української літератури: Григорія Квітки-Основ'яненка («Пан Халявський»), Анатолія Свидницького («Люборацькі»), Уласа Самчука («Волинь», «Ost»), Ірини Вільде («Сестри Річинські»), Юрія Косача («Сузір'я

Лебеда») та ін. Також О.І. Руднянин аналізує світову традицію сімейних романів-хронік, зокрема наводить паралелі із творами: «Сага про Форсайтів» Джона Голсуорсі, «Будденброки» Томаса Манна, «Жана-Крістофа» Ромена Роллана, «Ругон-Маккари. Природна і соціальна історія однієї сім'ї в добу Другої імперії» Еміля Золя, «Родина Тібо» Роже Мартена дю Гара, «У пошуках утраченого часу» Марселя Пруста, «Євгеній Онегін» Олександра Пушкіна, «Суходіл» Івана Буніна, «Війна і мир» Лева Толстого, «Шум і лють», «Авесаломе! Авесаломе!» Уільяма Фолкнера.

Доречно було б, на наш погляд, зіставити родинну-хроніку Олекси Ізарського з романом Валерія Шевчука «Стежка в траві. Житомирська сага», оскільки письменник на прикладі родин Білецьких, Волошинських, вчительки Олени Артамонівни та інших зображує той тонкий прошарок інтелігенції, завдяки якому існує та розбудовується українська нація, а Олекса Ізарський ставив перед собою завдання репрезентувати Україну не традиційну селянську, а європейську (Анна Анненкова), де ключова роль відводиться інтелігенту-письменнику, який прагне наблизити українську літературу до європейської, відкрити різноманітні можливості для її презентації у світі.

У **другому розділі** «Жанрово-стильові особливості прозопису Олекси Ізарського», який складається із чотирьох підрозділів, дисертантка, досліджуючи становлення ідіостилю Олекси Ізарського, детально аналізує перший твір письменника «Ранок», який, як вона переконана, є «важливим белетристичним джерелом для дослідження процесу становлення авторського стилю та формування світогляду художника слова» (с. 72), наголошує на автобіографізмі, імпресіоністичності вислову, психологізмі, декодуванні онтологічних смислів, акцентує на ключовому концепті «дім», архетипах образу батька та матері, що репрезентують світобачення автора.

У другому розділі дослідниця зосереджує увагу на стратегіях жанру і стилю прозопису Олекси Ізарського, детально аналізуючи восьмикишну хроніку родини Лисенків, починаючи від автобіографічного «синергену», генези світогляду та становлення ідіостилю в повісті «Ранок» до художньої концепції образу головного героя та його генераційної моделі світу як

українського письменника-емігранта, ширше – українського емігрантського покоління в образі Віктора в останньому романі «Столиця над Ізаром».

Передувало написанню дисертаційної праці копітка робота О. І. Руднянин в архівах та музеях. Адже завдяки численним листам, щоденниковим записам письменника, вона змогла глибоко проникнути у його творчу лабораторію, з'ясувати розуміння авторської картини світу, автобіографізм його романного мислення, бо, як слушно резюмує авторка, Олекса Ізарський закликав у основу писання покласти власні переживання та досвід, адже «що таке література, як не автобіографія людства» (с. 100).

Дисертантка, здійснивши вдалий типологічний аналіз образу Віктора Лисенка у всіх вісьмох творах Олекси Ізарського, які утворюють сімейний роман-хроніку, виокремила такі основні концептуальні ознаки образу голосного героя: яскравий представник української нації і носій історичної пам'яті; письменник; образ-резонер авторської свідомості; представник свого роду; філософ, мрійник та ідеаліст; щоденникар; генераційна модель українського письменника-емігранта. Дослідниця слушно зауважує, що остання іпостась найповніше репрезентована автором у восьмому романі «Столиця над Ізаром», і стверджує, що вона відзначається найвищим ступенем автобіографізму (с. 4).

Докладний жанрово-типологічний аналіз прози О. Ізарського дає змогу О. І. Руднянин зробити висновки про її стильові домінанти та новаторські жанрові стратегії автора – такі, як текст в тексті, стратегія синтезу художнього стилю з публіцистичним, стратегія постійної зміни хронотопу, стратегія інтелектуалізації авторської модальності тощо.

Третій розділ дисертації «Жанрові особливості мемуарної та епістолярної спадщини Олекси Ізарського» є особливо цінним для сучасної рецепції української діаспори, оскільки в науковий обіг уведено досі неопубліковані листи письменника до митців і культурних діячів України й діаспори, що засвідчує унікальний феномен міжемігрантської і навіть міжнаціональної контактології. Ґрунтовно проаналізовано жанрово-стильові модифікації документальних жанрів щоденника й листів письменника. Представлено

епістолярний образ харизматичної постаті Олекси Ізарського в контексті доби, тематичні аспекти його епістолярних діалогів з Г. Костюком, П. Одарченком, М. Орестом, У. Самчуком, Ю. Стефаником, Ю. Шевельовим та ін., образ доби і генерації «загубленого покоління» в приватних кореспонденціях письменника.

Одним із найвиграшніших моментів роботи дисертантки є використання щоденникових та епістолярних джерел, які вона віднайшла в архівах та музеях. Заслугує особливої похвали й те, що О. І. Руднянин та її науковому керівнику Є. М. Барану вдалося упорядкувати й видати листування Олекси Ізарського із діячами культури української діаспори в період 1919-2007 років, спогади про нього, рецензії на його твори під назвою «Зустрічі й листи. Спогади. Рецензії», адже видання стане цінною джерельною базою не лише для поціновувачів творчості Олекси Ізарського, але й багатьох інших письменників та дослідників української діаспори.

Уважно вивчивши художню та документальну спадщину Олекси Ізарського, дослідниця робить переконливий висновок, що художня творчість письменника в комплексі із щоденниковою та епістолярною спадщиною «творить цілісний образ їхнього автора – літературознавця, прозаїка, критика, публіциста, перекладача і популяризатора українського світу в еміграції, якому вдалося повернутись в Україну в духовному контексті – через свою творчість» (с. 198).

Отже, дисертація О. І. Руднянин – оригінальна і вартісна наукова праця, у якій здійснено комплексне дослідження жанрово-стильових стратегій творчості прозаїка в системі літературознавчих пошуків ХХІ століття. Дослідниця послідовно та аргументовано реалізувала завдання дисертації, використовуючи комплекс методів та новітніх підходів до аналізу художніх та документальних текстів письменника, застосувала наукові надбання гуманітаристики загалом, демонструючи наукову ерудицію.

Попри те, що дисертаційна праця характеризується ґрунтовністю, виваженістю поглядів, все ж деякі моменти вимагають уточнень та чіткішої аргументації. Зокрема:

1. У метамові своєї праці дисертантка використовує терміни «екзистенційний» (с. 117, 141, 167) та «екзистенціальний» (с.105, 136), не завжди диференціюючи їх.
2. У рецензованій студії дисертантка спирається на праці вітчизняних та зарубіжних учених, намагаючись виявити сутність та контекст аналізованого матеріалу. Цитування праць авторитетних дослідників цілком логічне й доречне в першому розділі, коли мова йде про науково-методологічні засади дослідження прози Олекси Ізарського, однак і в наступних розділах авторка іноді намагається підтвердити власні висновки твердженнями інших дослідників чи цитатами із листів чи щоденника Олекси Ізарського, чого варто було б уникати.
3. Серед теоретичних праць не використано монографії Н. Копистянської «Час і простір у мистецтві слова» (2012), яка присвячена проблемам художнього часу і простору у літературному творі. Орієнтація на цю роботу була б доречною.
4. У роботі часом трапляються технічні огріхи набору, неуніфіковано написання дат тощо, які назагал не зменшують позитивного враження від дисертації. Звернемо увагу на такі: на с. 18 є помилка в прізвищі дослідниці Алли Анненкової (хоча на с. 74 та 86 уже немає цієї похибки); на с. 68 дисертантка, типологічно зіставляючи романи-хроніку Ізарського з сімейною хронікою Ю. Косача, допускає огріх у написанні імені героя Ю. Косача Олелька Рославця. А також звертаємо увагу на кілька поодиноких випадків невиправданого вживання росіянізмів: с. 17 – «появилось сім видань», с. 30 – «слідуючи спогадам Юрія Шереха...».

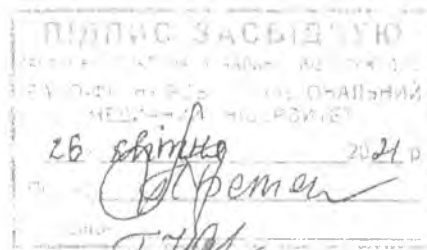
Проте в цілому висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку оригінальної дисертаційної роботи. Чітко продуманий алгоритм наукового дослідження сприяв логічному й послідовному виконанню поставлених завдань. Наукова значущість дисертації О. І. Руднянин у контексті сучасного літературознавства й гуманітаристики є беззаперечною.

Матеріали дисертації можуть бути використані в подальших теоретичних та історико-літературознавчих дослідженнях, зокрема при вивченні жанрових і стильових стратегій творчості українських письменників емігрантів, у вивченні

традиції сімейного роману-хроніки в українському літературному дискурсі. Вони можуть використовуватися під час викладання курсів історії української літератури ХХ ст. у вищих навчальних закладах, а також для розробки спецкурсів і спецсемініарів, зокрема з проблем розвитку української еміграційної літератури.

Вважаю, що дисертація О.І. Руднянин «Творчість Олекси Ізарського: стратегії жанру та стилю» та автореферат відповідають вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМ України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.), а її авторка О.І. Руднянин заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.01 – українська література.

Офіційний опонент
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри мовознавства
Івано-Франківського національного
медичного університету

Юрчак Г.М.

Вчений секретар

Ган Р. З.